

Ergenlerde Anneye ve Babaya Bağlanma ile Başarı Yönelimleri ve Yaşam Doyumu Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi

Sevgi Özgüngör¹

Öz

Gelişimin ilk yıllarında birincil bakıcı başta olmak üzere yaşamdaki önemli kişilerle kurulan ilişkilerin kalitesini tanımlayan bağlanma, özsaygı, kişiler arası ilişkiler, iyilik hali, depresyon gibi pek çok önemli değişkenle ilişkilendirilmektedir. Son yıllarda ise bağlanmanın akademik başarı ve güdülenmeyle ilişkilerine olan ilgi artmıştır. Ancak, bu çalışmaların çoğu anneye bağlanmanın etkilerini ele almıştır ve gelişimsel açıdan çocuğun yaşamında gittikçe daha önemli hale gelen babaya bağlanmanın etkileri ve ilişkili değişkenler hakkında yeterli sayıda çalışma bulunmamaktadır. Bu çalışmanın amacı, lise öğrencilerinde anne ve babaya bağlanma ile başarı yönelimleri ve yaşam doyumu arasındaki ilişkilerin ayrıştırılarak incelenmesidir. Araştırmada veriler Ege Bölgesinde yer alan bir Anadolu Lisesine devam etmekte olan 377 lise öğrencisinden, Ebeveyn ve Arkadaşlara Bağlanma Envanteri (EABE), Başarı Yönelimleri Ölçeği ve Yaşam Doyumu Ölçeği aracılığıyla elde edilmiştir. Bulgular anneye bağlanmanın yaşam doyumu, performans kaçınma yönelimi ve öğrenme yönelimiyle doğrudan, yaşam doyumuyla ise başarı yönelimleri üzerinden dolaylı ilişkilerinin olduğunu, babaya bağlanmanın ise öğrenme yönelimi ve yaşam doyumuyla doğrudan, öğrenme yönelimi üzerinden yaşam doyumuyla dolaylı ilişkilerinin olduğunu ortaya koymuştur. Bu çalışmanın bulguları, ergenlerin yaşam doyumu ve akademik güdülenme düzeylerini anlama çabalarında babanın rolüne dikkat çekmektedir.

Anahtar Kelimeler

Anneye Bağlanma
Babaya Bağlanma
Başarı Yönelimi
Yaşam Doyumu
Ergenlik

Makale Hakkında

Gönderim Tarihi: 23.04.2019
Kabul Tarihi: 20.11.2019
Elektronik Yayın Tarihi: 05.05.2020

DOI: 10.15390/EB.2020.8697

¹ Pamukkale Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, Türkiye, sozgunzor@pau.edu.tr

Giriş

Yaşamın doğumdan sonraki ilk yıllarında, birincil bakıcıyla kurulan sağlıklı duygusal bağ sonucu gelişen ve diğerlerinin ihtiyaç anında güvenli bir sosyal destek kaynağı olacağına ilişkin inanç olarak tanımlanabilen güvenli bağlanma (Bowlby, 1969; Kerns, Klepac ve Cole, 1996), bireyin benlik değerinin tanımlanması ve diğerleri ile ilişkilerinin şekillenmesinde önemli bir referans noktası oluşturur. Bowlby'e (1969, 1988) göre bebek yaşamın ilk yıllarında birincil bakıcıyla etkileşimlerine dayalı olarak kendisi, diğerleri ve ilişkiler hakkında zihinsel bir şema oluşturur ve daha sonraki deneyimleri bu şema çerçevesinde şekillenir. Ainsworth, Blehar, Waters ve Wall (1978) Bowlby'nin bağlanma kuramını test etmek amacıyla bebeklerin yabancı bireylerin varlığında sergiledikleri davranışlarını gözlemlemişler ve birincil bakıcılarıyla etkileşimlerinin doğası sonucu güvenli, kaçınıcı ve kaygılı/ belirsiz olmak üzere 3 farklı bağlanma örüntüsü geliştirdiklerini belirtmişlerdir. Daha sonraki yıllarda Bartholomew ve Horowitz (1991) bu bağlanma örüntülerini yetişkinliğe uyarladıkları 4'lü bir model oluşturmuşlardır. Bu modelde güvenli bağlanma olumlu bir benlik tasarımı ve başkalarıyla güven ilişkisine dayalı sağlıklı etkileşimlerin varlığı ile tanımlanır. Güvensiz bağlanma adı altında da toplanabilen diğer bağlanma stilleri (saplantılı, korkulu ve kayıtsız bağlanma stilleri) ise değersizlik ve güvensizlik duygularına dayalı içsel bir bilişsel model üzerine kuruludur ve diğerlerinin güvenilmez ve reddedici olduğu algısı içerdiği için ilişkilerde kaygı hakimdir. Bağlanma ilişkileri yaşamın ilk yıllarında oluşsa da, yaşam boyu devam eden dinamik bir yapı olarak tanımlanır (Bowlby, 1969). Bu gelişimsel süreçte, aileden bağımsızlaşarak başta arkadaşlarla olmak üzere yeni bağlanma objeleri geliştirilen ergenlik döneminde bağlanma ilişkileri büyük önem kazanır (Uytun, Öztop ve Eşel, 2013). Sağlıklı bağlanma deneyimlerine sahip ergenler bu dönemin kendine özgü stres kaynaklarıyla daha iyi başa çıkabilirken (Sroufe, 2005), güvensiz bağlanan ergenler sıklıkla aile içi etkileşimlerini bağımsızlıklarına yönelik bir tehdit olarak algırlar ve iletişim sorunları yaşarlar (Uytun vd., 2013). Dolayısı ile ergenlik döneminde ilk yıllardaki bağlanma deneyimleri ergenlerin ilişkilerini ve stresle başa çıkma örüntülerini düzenleyerek davranışlarına yön veren işleyen bir zihinsel model haline gelir (Bowlby, 1969).

Alan yazında birincil bakıcının modellediği sağlıklı etkileşim örneklerinin içselleştirilmesi sonucu oluşan ve bireyin kendi ve diğerleri hakkındaki pozitif bir zihinsel model çerçevesinde hareket etme potansiyelini olanaklı kılan güvenli bağlanmanın, empati (Amato, 1994), kendine güven (Armsden ve Greenberg, 1987) ve sosyal yetkinlik (Williams ve Radin, 1993) gibi uyuma dönük inanç ve becerilerle olumlu ilişkilere sahip olduğuna dair pek çok çalışma yer almaktadır. Öte yandan, diğerleriyle etkileşimlerinde işlevselleştirebileceği bu tür olumlu zihinsel modellerin yoksunluğuyla tanımlanan güvensiz bağlanma örüntüleri kendine (Bilgin ve Akkapulu, 2007; Hazan ve Shaver, 1987) ve diğerlerine yönelik olumsuz şemalar (Sideridis ve Kafetsios, 2008), yüksek depresyon (Armsden, McCauley, Greenberg, Burke ve Mitchell, 1990), yalnızlık düzeyi (Erözkan, 2004) ve düşük iyilik hali (Ryan ve Lynch, 1989) ile ilişkilendirilir.

Bu çerçevede, genel olarak, bireyin ilişkiler hakkındaki beklentileri aracılığıyla psikolojik sağlık ve iyilik halini etkileyen zihinsel bir modeli temsil eden bağlanma, aynı zamanda anaokulundan üniversite yıllarına uzanan gelişim sürecinde akademik performans ve davranışlarla da yakından ilişkili olarak tanımlanmaktadır (MacKay, Reynolds ve Kearney, 2010). West, Mathews ve Kerns (2013) boylamsal çalışmalarında 24. ve 36. aylardaki bağlanma tarzının ortaokulda akademik başarı ve IQ'nün manidar yordayıcıları olduğunu bildirmişlerdir. O'Connor ve McCartney (2007) belirsiz ve güvensiz/diğer bağlanmaya sahip çocukların bilişsel beceri puanlarının güvenli bağlananlardan düşük olduğunu ve bunun nedeninin düşük iletişim becerileri, dikkat yetersizliği, ilgili iş üzerinde yeteri kadar yoğunlaşamama ve öğretmenle yetersiz ilişkiler gibi sorunlar aracılığıyla olduğunu savunmuşlardır. Larose, Bernier ve Tarabulsy (2005) güvenli bağlanma puanları yüksek olan lise öğrencilerinin üniversiteye geçiş sürecine daha kolay uyum sağladıklarını ve daha yüksek başarı

puanları elde ettiklerini belirtmişlerdir. Mattanah, Lopez ve Govern (2011) ebeveyne güvenli bağlanmanın üniversite yıllarında akademik ve sosyal yetkinlik, öz-değer, depresyon, alkol kullanımı, yeme bozuklukları gibi stresle ilgili sorunlar ve özerklik, kimlik kazanımı, psikolojik dayanıklılık gibi gelişimsel kazanımları içeren pek çok uyum davranışıyla ilişkili olduğunu belirtmişlerdir. Bu ilişkinin ortaokul ve lise öğrencilerinde olduğu gibi üniversite öğrencilerinde de düşük ile orta derecede değiştiğine dikkat çeken araştırmacılar, bağlanmanın etkilerinin diğer uyumu kolaylaştırıcı davranışlara zemin hazırlayarak sürdüğünü savunmuşlar ve bu olası mekanizmaların araştırılması gereğine dikkat çekmişlerdir.

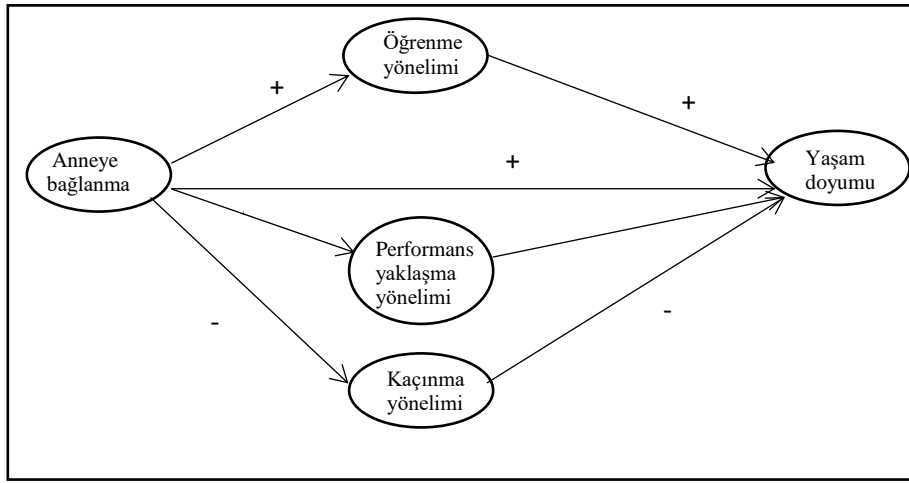
Söz konusu olası değişkenlerden birisi başarı yönelimleridir. Başarı yönelimleri, bireyin öğrenme görevine yönelik davranışlarını yöneten temel ihtiyacı tanımlar (Dweck, 1986; Dweck ve Leggett, 1988). Başarı yönelimleri alan yazında öğrenme ve performans yönelimi şeklinde ikili (Elliott ve Dweck, 1988) ve öğrenme yaklaşma, öğrenme kaçınma, performans yaklaşma ve performans kaçınma şeklinde dördümlü modeli (Elliot ve McGregor, 2001) içeren farklı kavramlaştırmalara sahip olsa da, en yaygın şekliyle (Bong, 2009) öğrenme, performans yaklaşma ve performans kaçınma şeklinde 3 ayrı yönelime ayrıştırılır (Elliot ve Harackiewicz, 1996). Öğrenme yönelimi, yerine getirilmesi gereken akademik bir göreve yönelik öğrenme ve kişisel gelişim ihtiyacını içerir. Performans yönelimi, öğrenme hedefinin ötesinde bireyin diğerlerinin gözünde yeterliliği ve üstünlüğünü kanıtlama çabasıyla, performans kaçınma yönelimi ise diğerleri nezdindeki yetersiz algılanma kaygısına dayalı olarak sadece geçer not almayla yetinme gibi kaçınma davranışlarıyla tanımlanır. Öğrenme yönelimi akademik başarı ve benlik saygısı (Albert ve Dahling, 2016), öz yeterlilik, derin strateji kullanımı gibi pek çok istendik akademik değişkenle olumlu (Grant ve Dweck, 2003; Wolters, 2004), sınav kaygısı, dışsal güdülenme, yüzeysel strateji kullanımı gibi başarıya engel oluşturacak değişkenlerle de olumsuz yönde ilişkilere sahipken (Deemer, Carter ve Lobrano, 2010), performans kaçınma yönelimi akademik olarak istendik ve başarıyı destekleyecek inanç ve davranışlarla olumsuz, akademik erteleme, sınav kaygısı ve ezber gibi başarıyı olumsuz yönde etkileyebilecek değişkenlerle olumlu yönde ilişkilidir (Linnenbrink-Garcia vd., 2012). Bireyin yeterlilik duygusu gibi düzenleyici değişkenlerin etkilerine daha duyarlı olduğu belirtilen (Deemer vd., 2010) performans yaklaşma yönelimine ilişkin bulgular ise daha az tutarlı olup, olumlu akademik inanç ve davranışlarla ilişkileri bazı çalışmalarda pozitif (örn., Huang, 2011), bazı çalışmalarda ise negatif olarak belirlenmiştir (örn., Karabenick, 2004).

Bağlanmanın akademik davranışlarla ilişkilerini inceleyen çalışmalar sıklıkla anne ile bağlanmanın ya da genel olarak her iki ebeveyne bağlanmanın ortak etkilerini ele almış, ancak babayla bağlanmanın etkileri nadiren ayrıştırılarak analiz edilmiştir. Oysa, gerek annenin çalışma yaşamında artan rolünü de içeren değişen sosyo-kültürel ihtiyaçlara paralel olarak babanın çocuklarla etkileşim düzeylerindeki, gerekse babanın çocuğun gelişimindeki önemine ilişkin farkındalık düzeyindeki artış gittikçe daha çok araştırmacının baba ile anneye bağlanmanın etkilerinin ayrıştırılarak incelenmesi çağrısında bulunmasına neden olmuştur (örn., Bacro, 2011). Mevcut alan yazında babaya bağlanmanın etkileri konusunda üç farklı anlayış yer almaktadır (Howes ve Spieker, 2008). Bowlby'nin de içinde yer aldığı geleneksel anlayış çerçevesinde, birincil bakıcı olarak tanımlanan anne ile kurulan ilk bağlanma ilişkisi, diğer bağlanma yaşantılarının kalitesini de etkilediğinden gelişim açısından diğerlerinden daha özel ve önemli bir yere sahiptir. İkinci anlayışa göre, anne ve baba gibi farklı etkileşim kaynaklarından edinilen deneyimler sentezlenerek genel bir zihinsel model oluşturulur ve daha sonraki deneyimler bu zihinsel model aracılığıyla yorumlanarak hareket edilir. Son olarak, daha güncel çalışmalarda, anne ve babanın çocuğun gelişiminde farklı rollere sahip olduğu ve kurulan bağlanma ilişkilerinin kalitesinin de bu rollerin işlevlerine bağlı olarak çocuğun davranışlarını farklı şekilde etkileyeceği anlayışı daha yaygın olarak dile getirilmektedir (örn., Bacro, 2011; Grossmann vd., 2002).

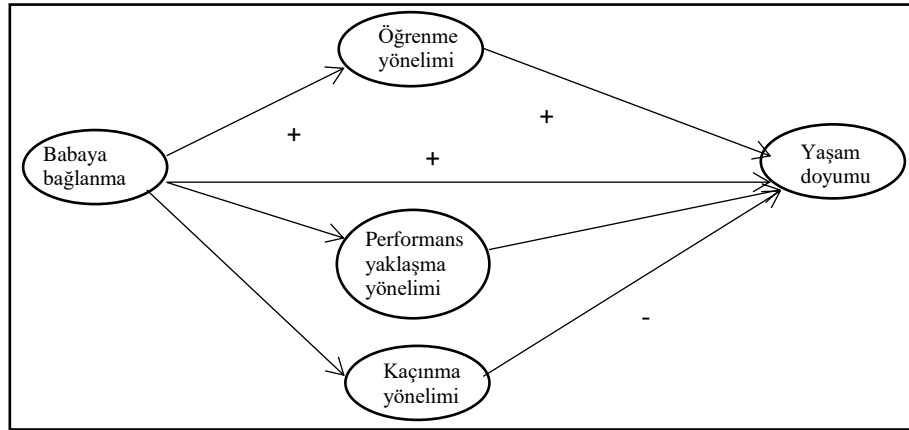
Babaya bağlanmanın bireyin gelişimi üzerindeki etkilerine dair şimdiye kadar yapılan hali hazırdaki çalışmalar sınırlı sayıda ve çelişkilidir. Paterson, Pryor ve Field (1995) anne ve babaya bağlanmanın işlevselliğinin benzer olduğunu ve ergenin anne ve babasıyla gerçek ilişkilerine kıyasla bağlanma sonucu oluşturduğu genel anlayışın daha önemli olduğunu öne sürmektedir. Benzer şekilde, farklı etnik kökene sahip lise öğrencileriyle gerçekleştirdikleri çalışmalarında Arbona ve Power (2003) anne ve babaya bağlanma düzeylerinin farklılaşmadığını ve genel olarak ebeveynlere güvenli bağlanmanın daha yüksek öz saygıyla ilişkili olduğunu belirtmişlerdir. Diğer yandan, Williams ve Kelly (2005) ortaokul öğrencilerinde içe yönelim problemlerinin anneye bağlanma ile ilintili iken, dışa yönelim problemlerinin sadece babaya bağlanmayla ilintili olduğunu belirtmişlerdir. Diener, Isabella, Behunin ve Wong (2007) kızların anneye, erkeklerin ise babayla güvenli bağlanma düzeylerinin daha yüksek olduğunu, babaya güvenli bağlanma düzeyi arttıkça akademik başarının da arttığını ve babaya bağlanmanın hem kız, hem erkek ergenler için önemli bir değişken olduğunu belirtmişlerdir. Benzer şekilde Grossmann ve diğerleri, (2002) bebeklerin anne ve babayla ilişkilerini gözlemledikleri çalışmalarında, geleneksel stres testinin babayla ilişkileri test etme açısından etkili olmadığını ortaya çıkarmışlardır. Araştırmacılar, bebeklerin stres durumunda güven arayışıyla anneye yönelirken, stressiz durumlarda babaya daha çok yöneldiklerini tespit etmişler ve annenin koruyucu ve güven sağlayıcı, babanın ise eğlence, oyun ve keşfi destekleyici işlevlerinin daha belirgin olduğunu belirtmişlerdir. Ülkemizde ise son yıllarda pek çok araştırmacı değişen anne ve babalık rollerine paralel olarak günümüzde babaların ekmek getiren ve disiplin kaynağı rolünün, geçmişte daha çok annelere atfedilen çocukların bakımını sağlama ve duygusal destek sunmayı da içerecek şekilde değiştiğini belirtmektedir (örn., Kuzucu, 2011; Ünal ve Kök, 2015; Yıldırım, 2009). Hem psikoloji çalışmalarının pek çoğunun yapıldığı batı toplumlarından farklı bir kültürel yapıya sahip olması, hem de babalık rolüne ilişkin geleneksel anlayışın son yıllarda hızla değişmeye başlaması açısından ülkemizde babayla yakınlık düzeyinin çocuğun yaşamındaki rolünün çalışılması önemlidir. Bu çalışmada, bağlanmanın alan yazında akademik güdülenme ve başarı ile ilişkileri ışığında, anne ve babaya bağlanmanın başarının önemli bir yordayıcısı olan başarı yönelimleriyle ilişkileri ele alınmıştır. Ayrıca, hem bağlanma hem de başarı yönelimleri ile ilişkili bir değişken olan yaşam doyumu da ele alınmıştır. Ergenlik döneminin hızlı ve radikal gelişimsel değişimleri ve bu değişimlerin getirdiği yeni akademik, sosyal ve psikolojik görevlere uyum süreci ergenlerde yaşam doyumunu olumsuz etkileme potansiyeline sahiptir. Nitekim Bartholomew ve Horowitz (1991) aileleriyle pozitif ilişkilere sahip ve yüksek seviyede sosyal destek algılayan ergenlerin bu geçiş sürecine daha iyi adapte olduklarını belirtmişlerdir. Bir başka çalışmada Van Wei, Ter Bogt ve Raaijmakers (2002) 12-24 yaş aralığındaki katılımcıların aileleri ile bağlanma düzeyleri ve iyilik hallerine ilişkin ölçümler aldıkları boylamsal çalışmalarında ergenlerde ebeveynlere bağlanma düzeyinin iyilik halinin önemli bir belirleyicisi olduğu sonucuna varmışlardır.

Yaşam doyumu, bağlanma ile ilişkileri yanında başarı yönelimleri ile de ilişkilendirilmektedir. Örneğin Sosik, Chun ve Koul (2017) üniversite birinci sınıf öğrencilerinde başarı yönelimleri ile iyilik hali arasındaki ilişkileri incelemiş ve öğrenme yöneliminin iyilik haliyle olumlu, kaçınma yöneliminin ise olumsuz ilişkiye sahip olduğunu ve bu ilişkilerin erkek öğrencilerde daha belirgin olduğunu belirtmişlerdir. Tuominen-Soini, Salmela-Aro ve Niemivirta (2012) ise öğrenme yönelimli öğrencilerin ortaokuldan liseye geçiş sürecinde adaptasyonlarının kaçınma yönelimli öğrencilerden daha başarılı olduğunu belirtmişlerdir. İyilik hali olumlu duygu durumu, olumsuz duygu durumu ve yaşam doyumu olmak üzere üç ayrı faktörden oluşmaktadır (Diener, 1984). Ancak bu çalışmada daha önceki çalışmaların küçük yaşlardaki bağlanmanın ilerleyen yıllarda durağan hale gelerek ebeveynlerle ilişkileri temsil eden zihinsel bir şema haline geldiği ve ergenlerde bağlanmaya yönelik bu algıların bağlanma davranışlarının kendisinden daha belirleyici olduğuna ilişkin bulgular ışığında (Paterson vd., 1995) iyilik halinin bilişsel boyutu olan yaşam doyumu ile ilişkileri analiz edilmiştir.

Eldeki çalışmanın amacı, ergenlerde anne ve babaya bağlanmanın akademik güdülenme ve yaşam doyumuyla ilişkilerini Türk kültürü çerçevesinde anne ve babaya bağlanma için aynı örneklem ile ayrı iki model üzerinden incelemektir. Yukarıdaki alan yazını ışığında ve kültürümüzde anne ve babanın çocuk yetiştirmedeki algılanan farklı rollerine dayalı olarak, Türk öğrencilerinin katılımına dayalı bu çalışmada, ergenlerin anne ve babaya bağlanma düzeylerinin ve etkilerinin farklılaşması beklenmektedir. Bu çalışmada anneye bağlanmanın yaşam doyumunu ve başarı yönelimi ile ilişkisinin orta ya da güçlü düzeyde olması beklenirken, babaya bağlanmanın söz konusu değişkenlerle ilişkisinin daha zayıf olması beklenmektedir. Ayrıca, geçmiş çalışmaların babanın çocukla daha çok oyun ve eğlenceli etkinliklerle vakit geçirdiği bulgularına dayalı olarak (Kazura, 2000) babaya bağlanmanın eldeki görevi yapmanın verdiği hazla ilişkilendirilen öğrenme yönelimiyle ilişkilerinin, diğerlerinin değerlendirmelerine vurgu yapan performans kaçınma yönelimiyle ilişkilerine nazaran daha güçlü olması beklenmektedir (Şekil 1 ve Şekil 2). Bu çalışmada çalışmanın diğer değişkenleriyle ilişkileri farklı çalışmalarda değişen performans yaklaşma yönelimine ilişkin hipotez oluşturulmamıştır.

Şekil 1. Anneye Bağlanmaya Yönelik Önerilen Model

Şekil 2. Babaya Bağlanmaya Yönelik Önerilen Model

Bu çalışmanın, aynı örneklemde elde edilen verilerle anne ve babaya bağlanma ile başarı yönelimleri ve yaşam doyumunu arasındaki ilişkileri iki ayrı modelle inceleyerek ülkemizde büyük oranda ihmal edilmiş bir konu olan babanın çocuk davranışları üzerindeki etkileri hakkında bilgi sağlayarak alana katkı sağlaması beklenmektedir. Analiz sonuçlarının ebeveyn, eğitimciler ve araştırmacılara ergenlerin akademik motivasyon ve yaşam doyumlarını artırmada ebeveynlerin farklılaşmış rolleri hakkında farkındalık düzeyini artırarak yardımcı olması hedeflenmektedir. Çalışma bulguları ışığında lise öğrencilerinin akademik davranış ve başarılarıyla yakından ilişkili olan başarı yönelimlerinin aile içindeki belirleyicileri hakkında bilgi edinilmesi ve edinilen bilgilerin çoğunlukla ihmal edilen babanın ergenin akademik ve duygusal yaşamındaki olası farklılaşmış rolüne vurgu

yapan rehberlik hizmetlerine yön vermesi amaçlanmaktadır. Bu çalışmada alan yazın ışığında aşağıdaki hipotezler test edilecektir:

Anneye bağlanmaya yönelik model kapsamında;

- Anneye bağlanma ile başarı yönelimleri ve yaşam doyumu arasında doğrudan ilişki vardır.
- Başarı yönelimlerinden öğrenme yönelimi yaşam doyumu ile doğrudan ve olumlu yönde, kaçınma yönelimi ise doğrudan ve olumsuz yönde ilişkilidir.
- Anneye bağlanma başarı yönelimleri üzerinden yaşam doyumu ile dolaylı ilişkiye sahiptir.

Babaya bağlanmaya yönelik model kapsamında;

- Babaya bağlanma ile öğrenme yönelimi ve yaşam doyumu arasında doğrudan ilişki vardır.
- Başarı yönelimlerinden öğrenme yönelimi yaşam doyumu ile doğrudan ve olumlu yönde, kaçınma yönelimi ise doğrudan ve olumsuz yönde ilişkilidir.
- Babaya bağlanma öğrenme yönelimleri üzerinden yaşam doyumu ile dolaylı ilişkiye sahiptir.

Yöntem

Veri Analizleri ve İşlem

Bu çalışma, anne/babaya bağlanma ile başarı yönelimleri ile yaşam doyumu arasındaki ilişkileri ortaya koymaya yönelik ilişkisel modelde betimsel bir çalışmadır. Araştırmanın bağımsız (dışsal) değişkeni anne/babaya bağlanma, bağımlı (içsel) değişkenleri ise başarı yönelimleri ve yaşam doyumdur. Değişkenler arasındaki yordayıcı ilişkileri açıklamak amacıyla kestirimsel ilişkileri aynı anda incelemeyi mümkün kılan Yapısal Eşitlik Modellemesinin (YEM) yapısal regresyon analizi kullanılmıştır. Oluşturulan modellemenin testinde χ^2 , χ^2/df , CFA, RMSEA, AGFI, GFI, ve Standardized RMR uyum indeksleri kullanılmıştır. Analizler öncesi eldeki verilerin yapısal eşitlik modellemesinin temel varsayımlarını karşılayıp karşılamadığı incelenmiştir. Öncelikle eksik veri olup olmadığı incelenmiş, ancak eksik veri olmadığı tespit edilmiştir. Tek değişkenli normallik değerlerini incelemek amacıyla değişkenlerin çarpıklık ve basıklık katsayıları incelenmiş ve anneye ve babaya bağlanmaya ait ikinci maddenin (Annem/ Babam başka biri olsun isterdim) önerilen +2 ve -2 aralığının (Byrne, 2010) dışında olduğu görülmüştür (anneye bağlanmanın ikinci maddesi için çarpıklık -3,028 ve basıklık 9,608 ve babaya bağlanmanın ikinci maddesi için çarpıklık -2,057 ve basıklık 3,310). Çok değişkenli uç değerlerin analizi kapsamında Mahalanobis uzaklıkları hesaplanmış ve uç değerlere sahip 7 veri veri setinden çıkarılmış ve analizler 377 veri üzerinden gerçekleştirilmiştir. Son olarak, araştırma değişkenlerinin hiçbirisi arasındaki ilişki .80 ve üzerinde olmadığı için çoklu bağlantı problemi olmadığına karar verilmiştir (Çokluk, Şekercioğlu ve Büyüköztürk, 2010). Bu analizler sonucunda gerekli varsayımlar sağlandığından Maksimum olabilirlik yöntemi ile parametre tahmininin uygun olduğu görülmektedir. Araştırmada dolaylı etkilerin manidarlık düzeyini belirlemek amacıyla dolaylı etkilerin analizinde çağdaş yaklaşımda sıklıkla önerilen (örn., Hayes, 2009; Preacher ve Hayes, 2004) bootstrapping güven aralığı (bootstrapped confidence interval (CI)) kullanılmıştır. Hayes (2009)'e göre bootstrapping verilerin normal dağılmadığı durumlara karşı robust olduğu gibi aynı zamanda özellikle örneklem sayısının küçük olduğu durumlarda diğer metotlardan daha güçlü olduğu için çağdaş yaklaşımıcılar tarafından önerilmektedir. Veri toplama amacıyla çalışmaya katılmaya gönüllü olan öğrencilere rehberlik dersi sırasında ölçüm araçları sunulmuştur. Elde edilen veriler korelasyon, t testi ve yapısal regresyon aracılığıyla, SPSS 21 ve AMOS 21 programları kullanılarak analiz edilmiştir.

Katılımcılar

Bu araştırmanın evrenini Denizli ili devlet okullarında öğrenim görmekte olan lise öğrencileri oluşturmaktadır. Örneklemi ise, ulaşılabilirlik göz önünde bulundurularak uygun örnekleme yöntemi ile (convenience sampling) seçilen ve Denizli merkezinde MEB'e bağlı bir Anadolu Lisesinde öğrenim görmekte olan 218 kız ve 166 erkek olmak üzere toplam 384 öğrenci oluşturmaktadır. Veri toplanması esnasında öğrencilere verilerin gizliliğinin korunacağı, çalışmaya katılımın gönüllü olduğu belirtilmiş ve ölçüm hatalarını önlemek amacıyla öğrencilerin tüm soruları uygulayıcılar tarafından cevaplanarak eksik veri bırakılmaması sağlanmaya çalışılmıştır. Analizler öncesi uç veri analizi kapsamında 7

öğrenciye ait veriler analizden çıkarılmış ve toplamda 377 katılımcının verileri kullanılmıştır. Öğrencilerin % 39'u (147) 9. sınıf, % 18'i (68) 10. sınıf, %17'si (64) 11. Sınıf ve %26'sı (98) 12. sınıf öğrencisidir ve nihai örneklemede 213 kız ve 164 erkek öğrenci yer almaktadır.

Veri Toplama Araçları

Ebeveyn ve Arkadaşlara Bağlanma Envanteri (EABE). Ebeveyn ve Arkadaşlara Bağlanma Envanteri (EABE) Armsden ve Greenberg (1987) tarafından geliştirilmiş olup güven, iletişim ve yabancılaşmayı içeren 3 boyutu kapsamaktadır. Uygulama kolaylığı sağlaması amacıyla ölçeğin Raja, McGee ve Stanton (1992) tarafından her bir alt boyutun 4'er madde ile ölçüldüğü 12 maddelik kısa formu oluşturulmuştur. Türkçe 'ye uyarlaması Günaydın, Selçuk, Sümer ve Uysal (2005) tarafından yapılan 12'şer maddelik bu kısa formun tek bir boyut oluşturduğu ve hem anneye, hem babaya bağlanma ölçeklerinde faktör yükü düşük olan (sırasıyla .31 ve .10) 6. maddenin (Annemin/ Babamın kendi sorunları olduğundan, onu bir de kendiminkilerle sıklıkla istemem) puanlamaya alınmadığında Cronbach alfa düzeyinin anneye bağlanma formu için .88, babaya bağlanma formu için .90 olduğu belirtilmiştir. Bu çalışmada da faktör yükü düşük olan 6. madde çıkarıldığında Günaydın ve arkadaşlarının uyarlama çalışmasında olduğu gibi anneye bağlanma ölçeğine ait Cronbach alfa değeri .88, babaya bağlanma ölçeğine ait Cronbach alfa değeri ise .90 olarak hesaplanmıştır. Günaydın ve diğerleri (2005) ölçeğin geçerlik çalışması kapsamında temel bileşenler faktör analizi yapmış ve ölçek maddelerinin anne formu için toplam varyansın %43,45 ini, baba formu için yüzde 46,52' sini açıkladığını belirtmişlerdir. Geçerlik çalışması kapsamında ayrıca ölçeğin özsayı değişkeni ile ilişki incelenmiş ve pozitif manidar bir ilişki bulunmuştur.

Ölçek maddelerinden bazıları "Annem/babam beni olduğu gibi kabul eder" ve "Annemden/babamdan pek ilgi görmüyorum" şeklindedir. Mevcut çalışmada ölçeğin Günaydın ve diğerleri tarafından belirlenen tek boyutlu yapısının geçerli olup olmadığını belirlemek amacıyla anne ve baba formları için iki ayrı doğrulayıcı faktör analizi yapılmıştır. Analiz sonucunda hem anneye bağlanma, hem babaya bağlanma boyutları için basıklık ve çarpıklık değeri kabul edilir +2 ve -2 sınırları dışında kalan 2. madde ve faktör yükü anlamlı olmayan 6. madde çıkarıldıktan sonra tek boyutlu ölçeğin mevcut yapısının kabul edilebilir uyum indekslerine sahip olduğu görülmüştür (Anne formu için; $\chi^2(35) = 112.76$, $p < .001$, $\chi^2/df = 3.22$, CFI = .94, RMSEA = .77, AGFI = .91, GFI = .95, Standardized RMR = .044 ve baba formu için $\chi^2(34) = 91.569$, $p < .001$, $\chi^2/df = 2.69$, CFI = .96, RMSEA = .067, AGFI = .93, GFI = .96, Standardized RMR = .043) (Çokluk vd., 2010).

Başarı Yönelimleri Ölçeği. Araştırmada öğrencilerin öğrenme görevine ilişkin güdülenmelerinin altında yatan amaçlarını belirlemek amacıyla veri toplama aracı olarak Midgley ve diğerleri (1998) tarafından geliştirilen ve Akın ve Çetin (2007) tarafından Türkçeye uyarlanmış olan "Başarı Yönelimleri Ölçeği" kullanılmıştır. 5'li Likert tipi olan ölçek öğrenme yönelimi, performans-yaklaşma yönelimi ve performans-kaçınma yönelimini içeren 3 alt ölçek ve 17 maddeden oluşmakta ve pek çok çalışmada kullanılan geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı olarak tanımlanmaktadır. Bu çalışma için öğrenme (örn., Birçok hata yapsam bile bir şeyler öğrenebildiğim okul çalışmalarını severim), performans-yaklaşma (örn., Okuldaki diğer öğrencilerden daha başarılı olmak benim için önemlidir) ve performans-kaçınma yönelim (Sınıf çalışmalarına katılmamamın bir nedeni aptal görünmekten kaçınmaktır) alt ölçekleri için cronbach alfa güvenilirlik katsayıları sırasıyla .91, .84 ve .80'dir. Ölçeğin güçlü yapısına rağmen, her ne kadar öğrenme ve kaçınma boyutlarının diğer akademik değişkenlerle ilişkilerine dair bulgular farklı çalışmalarda tekrarlasa da, performans yaklaşma boyutunun diğer değişkenlerle ilişkilerinin yeterlilik algısı gibi diğer düzenleyici değişkenlerin etkisine bağlı olarak değişmeye eğilimli olduğundan daha az tutarlı olduğu belirtilmektedir (Deemer vd., 2010). Bu çalışmada da, performans yaklaşma alt boyutu, performans kaçınma yaklaşımı ile ilişkisi dışında, herhangi bir değişkenle manidar ilişkiye sahip olmadığından ve geçmiş tutarsız bulgular ışığında kuramsal olarak anlamlı varsayımlara izin vermediğinden, basitlik ilkesi çerçevesinde yapısal modele ait analizlerde kullanılmamıştır. Ölçeğin bu çalışmada kullanılan iki boyutlu yapısının kabul edilir uyum istatistiklerine sahip olup olmadığını belirlemek amacıyla yapılan doğrulayıcı faktör analizi öğrenme yaklaşımına ait iki hata terimi arasında eklenen kovaryans sonrası elde edilen uyum değerlerinin kabul edilir sınırlar içinde olduğu şeklindedir ($\chi^2(42) = 90.746$, $p < .001$, $\chi^2/df = 2.16$, CFI = .98, RMSEA = .056, AGFI = .93, GFI = .96 ve Standardized RMR = .037).

Yaşam Doyumu Ölçeği. Diener, Emmons, Larsen ve Griffin (1985) tarafından geliştirilerek Türkçeye Köker (1991) tarafından uyarlanan Yaşam Doyumu Ölçeği 7'li Likert tipi derecelendirilmiş (1: hiç uygun değil – 7: çok uygun) beş maddeden oluşmaktadır. Köker (1991) ölçeğin geçerlik çalışması kapsamında sağlıklı olarak tanımlanan Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri öğrencilerinin yaşam doyumu puanlarının Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi psikiyatri anabilim ergen bölümüne ayakta başvuran sorunlu/nörotik olarak tanımlanan ergenlerin yaşam doyumu puanlarından daha yüksek olduğunu bildirmiştir. Köker, uyarlama çalışmasında ölçeğin test-tekrar test güvenilirlik katsayısını .85 olarak belirtmiştir. Bu çalışmada ölçeğin Cronbach alfa değeri .84 olarak saptanmıştır. Örnek maddeleri arasında “Yaşamımdan hoşnutum”, “Yaşamım birçok yönüyle ideale yakındır” maddeleri yer almaktadır. Ölçeğin tek boyutlu yapısının mevcut çalışma için uygunluğunu belirlemek amacıyla yapılan doğrulayıcı faktör analizi sonuçları ölçeğin mevcut yapısının kabul edilebilir uyum indekslerine sahip olduğunu göstermiştir ($\chi^2(5) = 8.96$, $p < .111$, $\chi^2/df = 1.79$, CFI = .99, RMSEA = .024, AGFI = .97, GFI = .99, Standardized RMR = .019) (Çokluk vd., 2010).

Bulgular

Araştırmanın değişkenlerine ait aritmetik ortalama ve standart sapmaya ait temel istatistiksel değerler Tablo 1’de sunulmuştur.

Tablo 1. Araştırmanın Değişkenlerine Ait Minimum, Maksimum, Aritmetik Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

	N	Min.	Mak	\bar{x}	Std. Sapma
Öğrenme Yönelimi	377	1.0	5.0	3.18	1.11
Performans Yaklaşma Yönelimi	377	1.0	5.0	3.89	1.05
Performans Kaçınma Yönelimi	377	1.0	5.0	2.14	.98
Anneye Bağlanma	377	1.0	5.0	4.01	.76
Babaya Bağlanma	377	1.0	5.0	3.74	.91
Yaşam Doyumu	377	1.2	7.0	4.85	1.28

Tablo 1’de görüldüğü gibi öğrencilerin hem anneye, hem babaya bağlanma puanlarına ait aritmetik ortalamaları yüksek olmakla birlikte anneye bağlanma puanları daha yüksektir. Bu farkın anlamlı olup olmadığını test etmek amacıyla bağımlı örneklem t testi (paired sample t testi) kullanılmış ve öğrencilerin anneye bağlanma düzeyinin babaya bağlanma düzeylerinden manidar bir şekilde yüksek olduğu belirlenmiştir ($t(376) = 6.16$, $p < .001$). Ayrıca, anneye bağlanma ile babaya bağlanma arasındaki fark kız öğrenciler için daha belirgindir (kız öğrencilerde $\bar{x}_{\text{anneye bağlanma}} = 3.97$, $\bar{x}_{\text{babaya bağlanma}} = 3.65$, $t(212) = 4.90$; erkek öğrencilerde $\bar{x}_{\text{anneye bağlanma}} = 4.06$, $\bar{x}_{\text{babaya bağlanma}} = 3.85$, $t(164) = 3.77$). Son olarak, bağımsız t testi analizlerine göre anneye bağlanma açısından kız ve erkek öğrencilerin puanları arasında fark yokken, babaya bağlanma açısından erkek öğrencilerin puanları kız öğrencilerin puanlarından daha yüksektir ($t(375) = -2.18$, $p < 0.03$).

Araştırmanın değişkenleri arasındaki korelasyon katsayıları hesaplanmış ve Tablo 2’de sunulmuştur.

Tablo 2. Araştırmanın Değişkenleri Arasındaki Korelasyonlar

	Öğrenme Yönelimi	Performans Yaklaşma	Performans Kaçınma	Anneye Bağlanma	Babaya Bağlanma	Yaşam Doyumu
Öğrenme Yönelimi	1	,23**	,04	,12*	,12*	,18**
P. Yaklaşma		1	,29**	,014	,07	,041
P. Kaçınma			1	-,13**	-,07	-,19**
Anneye Bağlanma				1	,47**	,45**
Babaya Bağlanma					1	,46**
Yaşam Doyumu						1

* $p < .05$, ** $p < .01$

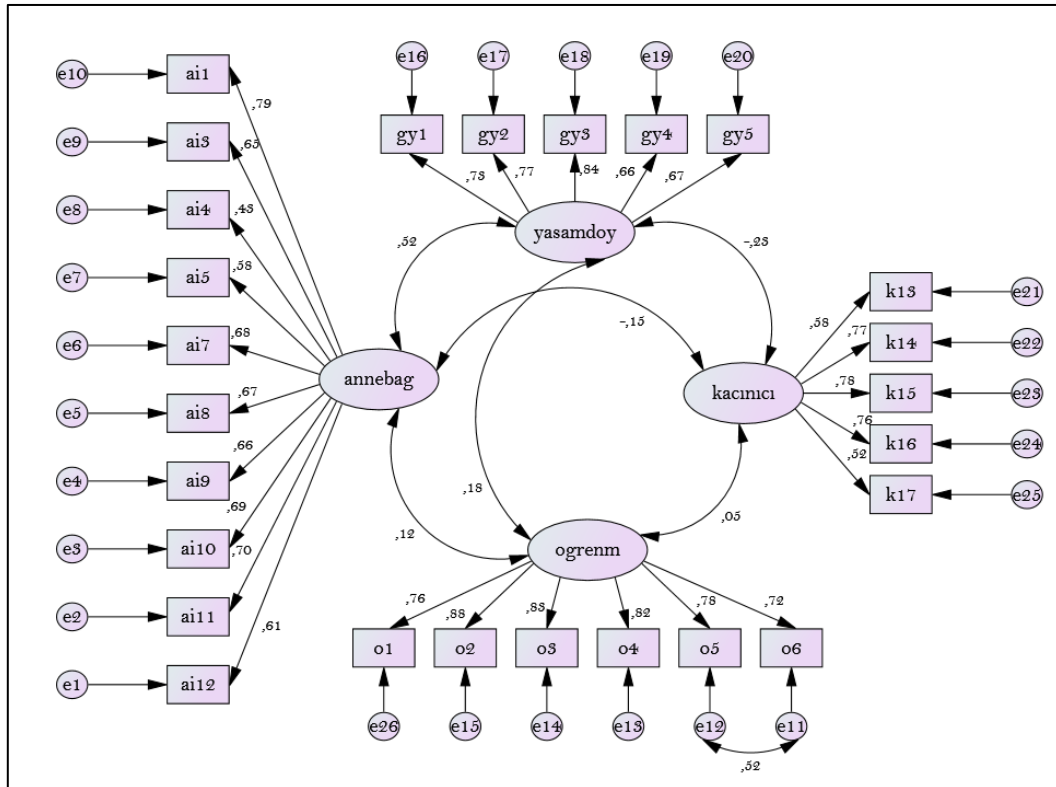
Hesaplanan korelasyon katsayıları, yaşam doyumunun öğrenme yönelimi ($r(377) = .18$, $p < .001$), anneye bağlanma ($r(377) = .45$, $p < .001$) ve babaya bağlanma ($r(377) = .46$, $p < .001$) ile olumlu yönde, performans-kaçınma yönelimi ($r(377) = -.19$, $p < .001$) ile ise olumsuz yönde istatistiksel olarak manidar ilişkilere sahip olduğunu, öğrenme yöneliminin hem anneye bağlanma ($r(377) = .12$, $p < .018$), hem babaya bağlanmayla olumlu ($r(377) = .12$, $p < .025$), kaçınma yöneliminin ise anneye bağlanmayla olumsuz yönde ilişkili olduğunu ortaya koymaktadır ($r(377) = -.13$, $p < .005$) (Tablo 2). Anne ve babaya bağlanma arasındaki ilişkiler manidardır ($r(377) = .47$, $p < .001$). Performans yaklaşma yönelimi ise performans kaçınma yönelimi ile ilişkisi dışında ($r(377) = .39$, $p < .005$) araştırma değişkenlerinden hiç birisiyle manidar ilişkiye sahip değildir.

Anne ve Babaya Bağlanmanın Başarı Yönelimleri ve Yaşam Doyumu ile İlişkilerine Yönelik Yapısal Regresyon Analizi

Anne ve babaya bağlanmanın araştırmanın değişkenleriyle ilişkileri iki ayrı model aracılığıyla test edilmiştir. Anne ve babaya bağlanmanın diğer değişkenlerle ilişkisini test eden başlangıç modelinde performans yöneliminin modele eklendiği durumda performans yönelimi değişkeninin modeldeki diğer değişkenlerle anlamlı ilişkisinin bulunmaması sonucu modele katkısı olmadığından analizlerden çıkarılmıştır. Aşağıda, sadelik amacıyla performans yaklaşma alt boyutu modelden çıkarıldıktan sonra yapılan analizlere ait bulgular yer almaktadır.

1) Anneye Bağlanmanın Başarı Yönelimleri ve Yaşam Doyumu ile İlişkilerine Yönelik Yapısal Regresyon Analizi

Analizinin ilk aşamasında, verilerin önerilen değişkenlerin faktöriyel yapısını doğrulayıp doğrulamadığını belirlemeye yönelik olarak ölçüm modeli test edilmiş ve nihai model Şekil 3'te sunulmuştur.

Şekil 3. Anneye Bağlanma ile Başarı Yönelimleri ve Yaşam Doyumu Arasındaki İlişkilere Yönelik Ölçüm Modeline Ait Analiz Sonuçları

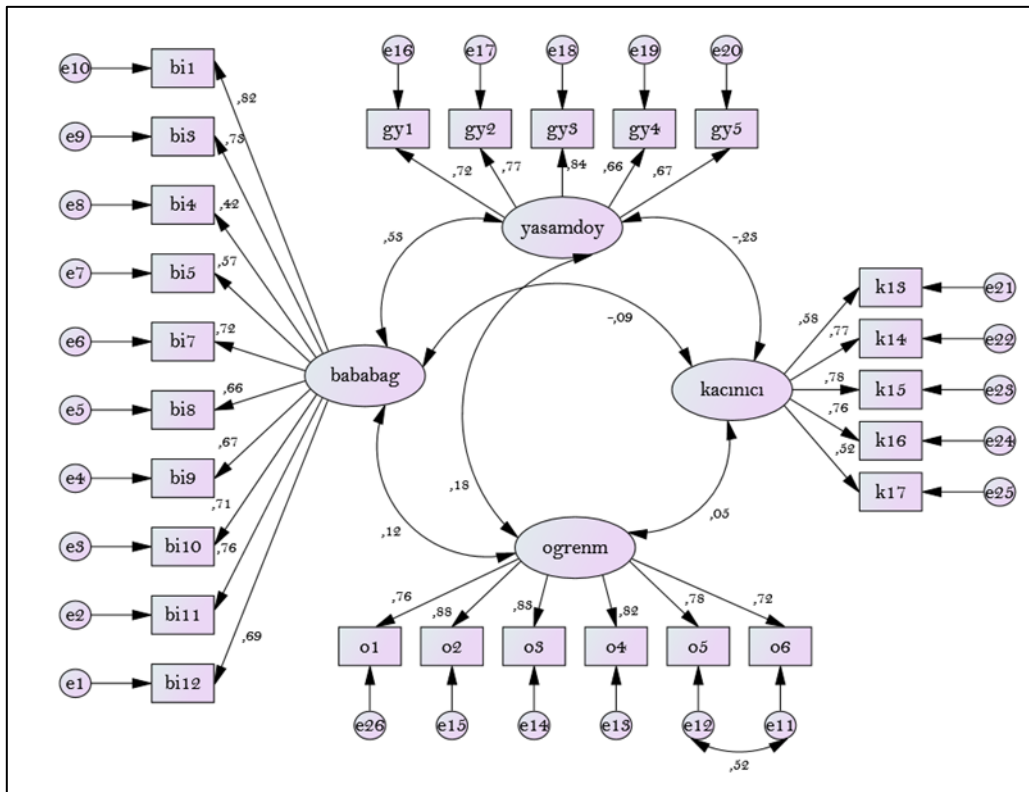
Tablo 3. Anneye Bağlanmaya İlişkin Yapısal Modele Ait Toplam, Doğrudan ve Dolaylı Etkiler

Yordanan	Yordayıcı	Standartlaştırılmış Etkiler		
		Toplam	Doğrudan	Dolaylı
ÖY	AB	-.15	-.15	-
KY	AB	.12	.12	-
YD	AB	.52	.48	.04
YD	ÖY	.13	.13	-
YD	KY	-.16	-.16	-

**p<.05, *p<.01; ÖY: Öğrenme Yönelimi, KÖ: Performans Kaçınma Yönelimi, AB: Anneye Bağlanma, YD: Yaşam Doyumu

2) Babaya Bağlanmanın Başarı Yönelimleri ve Yaşam Doyumu ile İlişkilerine Yönelik Yapısal Regresyon Analizi

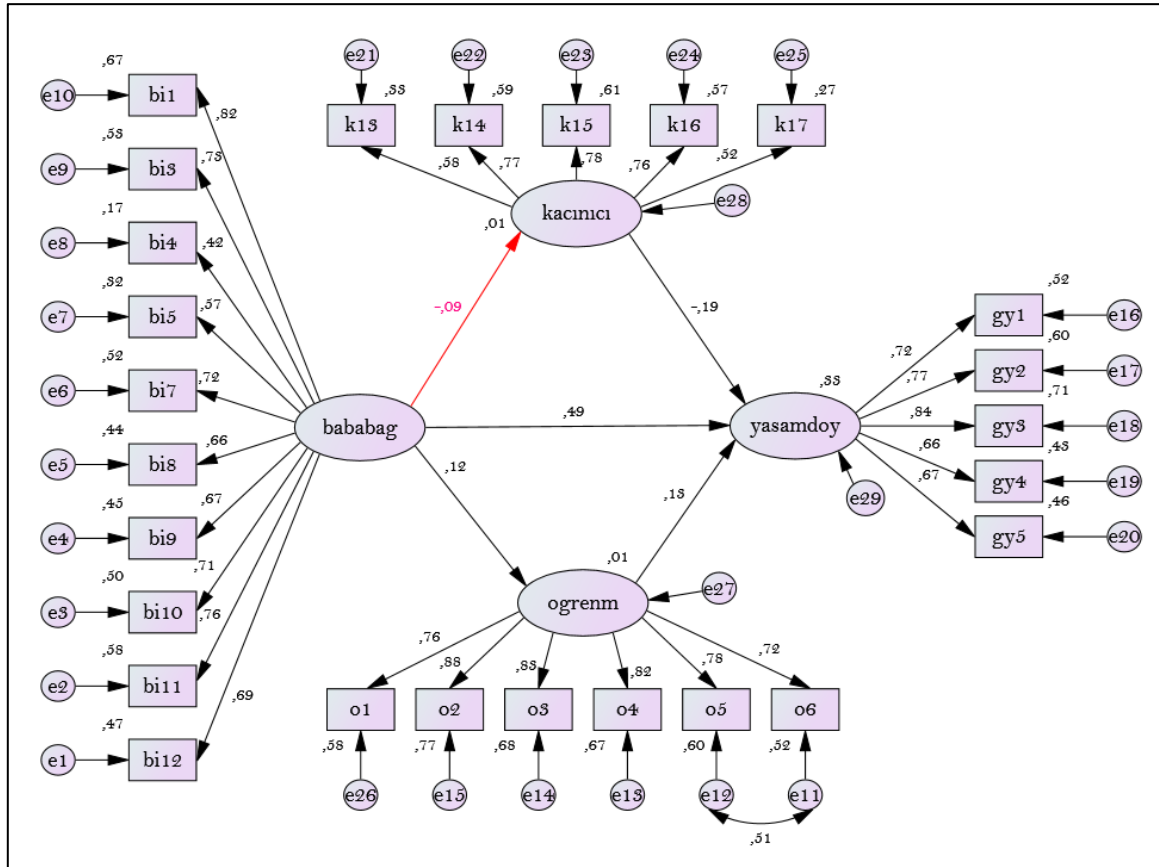
Analizinin ilk aşamasında, hâlihazırdaki verilerin değişkenlerin faktöriyel yapısını temsil edip etmediğini belirlemeye yönelik olarak ölçüm modeli test edilmiştir. Sonuçlar Şekil 5'te sunulmuştur.

Şekil 5. Babaya Bağlanma ile Başarı Yönelimleri ve Yaşam Doyumu Arasındaki İlişkilere Yönelik Ölçüm Modeline Ait Analiz Sonuçları

Ölçüm modelinin uygunluğunu belirlemek amacıyla incelenen uyum istatistiklerine göre model ilk etapta anneye bağlanmaya ait ölçüm modelinde olduğu gibi iyileştirilmeye açıktır ($\chi^2(344) = 742.68$, $\chi^2/df = 2.16$, $p < .001$, CFI = .92, RMSEA = .056, AGFI = .85, GFI = .87, Standardized RMR = .052). Babaya bağlanmayı ölçen 12 göstergedenden biri (6. gösterge) anlamlı olmadığı için ve 2. madde normallik sayılıştısını ihlal ettiği için analizlerden çıkarılarak işlem tekrar edilmiştir. Anneye bağlanma modelinde olduğu gibi, öğrenme yönelimine ait iki maddenin hata terimleri arasında önerilen kovaryansların eklenmesi sonucu ölçüm modeline ait değerlerin kabul edilir düzeyde olduğu görülmektedir ($\chi^2(292) = 526.99$, $p < 0.01$, $\chi^2/df = 1.8$, CFI = .95, RMSEA = .046, AGFI = .89, GFI = .90, Standardized RMR = .049).

Babaya bağlanma ile araştırmanın diğer değişkenleri arasındaki ilişkileri belirlemek amacıyla yapılan analiz ikinci aşamasında test edilen yapısal model Şekil 6'da gösterilmiştir.

Şekil 6. Babaya Bağlanma ile Başarı Yönelimleri ve Yaşam Doymumu Arasındaki İlişkilere Yönelik Modele Ait Analiz Sonuçları

AMOS sonuçlarına göre tanımlanan modele ait uyum istatistikleri modelin kabul edilir olduğunu göstermektedir ($\chi^2(293) = 528.23$, $p < .001$, $\chi^2/df = 1.80$, CFI = .95, RMSEA = .046, AGFI = .89, GFI = .90, Standardized RMR = .05). Babaya bağlanma öğrenme yönelimi ($\beta = .12$, $p < 0.05$) ve yaşam doymumu üzerinde ($\beta = .49$, $p < .001$) anlamlı olumlu etkilere sahiptir. Ayrıca, hem kaçınma yönelimi ($\beta = -.19$, $p < 0.01$), hem de öğrenme yönelimi yaşam doymumu ile anlamlı ilişkilere sahiptir ($\beta = .13$, $p < 0.05$). Babaya bağlanma, öğrenme ve performans kaçınma yönelimi birlikte yaşam doymumundaki varyansın %33'ünü açıklamaktadır. Son olarak, bootstrapping aracılığıyla test edilen babaya bağlanmanın öğrenme yönelimi üzerinden yaşam doymumu yönelik dolaylı etkisi manidardır ($\beta = -.033$, %95 BCA CCI [.008, .077] $p < 0.07$). Babaya bağlanmaya ilişkin modele ait doğrudan, dolaylı ve toplam etkiler Tablo 4'de yer almaktadır.

Tablo 4. Babaya Bağlanmaya İlişkin Yapısal Modele Ait Toplam, Doğrudan ve Dolaylı Etkiler

Yordanan	Yordayıcı	Standartlaştırılmış Etkiler		
		Toplam	Doğrudan	Dolaylı
ÖY	BB	.12	.12	-
KY	BB	-.09	-.09	-
YD	BB	.53	.49	-
YD	ÖY	.13	.13	-.033
YD	KY	-.19	-.19	-

** $p < .05$, *** $p < .01$; ÖY: Öğrenme Yönelimi, KÖ: Performans Kaçınma Yönelimi, AB: Babaya Bağlanma, YD: Yaşam Doymumu

Tartışma, Sonuç ve Öneriler

Bu çalışmanın amacı ergenlerde anneye ve babaya bağlanma düzeyinin yaşam doyumu ve başarı yönelimleri ile olan ilişkilerini aynı örneklemeden elde edilen verilerle ayrıştırmak için analiz etmektedir. Çalışmanın bulguları, araştırmanın beklentileri yönünde, çalışmada yer alan ergen lise öğrencilerinde anneye bağlanma düzeyinin babaya bağlanma düzeyinden daha yüksek olduğu şeklindedir. Batı toplumlarında yapılan araştırmalara dayalı alan yazında, anneye ve babaya bağlanma düzeylerinin hem ortaokul (Williams ve Kelly, 2005) hem lise öğrencilerinde (Arbona ve Power, 2003) benzer olduğunu gösteren çalışmalar yanında, anneye bağlanmanın daha güçlü olduğunu gösteren çalışmalar da mevcuttur (Forbes ve Adams-Curtis, 2000; Freeman ve Brown, 2001). Ülkemizde ise babaya bağlanmaya yönelik çalışmaların çoğunluğu birkaç istisna dışında (Kapçı ve Küçükler, 2006; Özdemir ve Koruklu, 2013) son bir iki yıl içinde gerçekleştirilmiş ve bağlanmanın demografik değişkenlerle ilişkilerini ele almıştır (örn., Doğan, 2017). Bu çalışmaların bazıları yurt dışında elde edilen bulgularda olduğu gibi her iki ebeveyne bağlanmanın benzer olduğunu gösterirken (örn., Sunbas ve Sezer, 2017; Kaya, 2017), diğerleri anneye bağlanma düzeyinin daha yüksek olduğunu belirtmektedir (örn., Kapçı ve Küçükler, 2006). Bu konuda yapılmış güncel kapsamlı bir çalışmaya imza atan Doğan (2017) bir bütün olarak ülkemiz ergenlerinde her iki ebeveyne bağlanma düzeylerinin benzer olduğunu, ancak bölgelere ve cinsiyete göre farklılıkların da gözlemlendiğini tespit etmiştir. Doğan, mevcut çalışmanın verilerinin de elde edildiği Ege Bölgesi'nde bu çalışmanın verilerine paralel olarak anneye bağlanma puanlarının ($X = 3.945$, $ss = .591$) babaya bağlanma puanlarından daha yüksek olduğunu belirtmektedir ($X = 3.776$, $ss = .847$). Ayrıca, Buist, Dekovic, Meeus ve van Aken (2002), alan yazında anneye ve babaya bağlanma açısından görülen farklılıkları analiz etmek amacıyla oluşturdukları boyamsal çalışmalarında, genel olarak anneye bağlanmanın daha yüksek olduğunu, ancak anne ve babaya bağlanma örüntülerinin yaş ve cinsiyete göre değiştiğini ve aynı cinsiyete sahip ebeveyne bağlanma düzeyinin daha yüksek olduğunu belirtmektedirler. Eldeki çalışmaya göre de, hem kızlarda anneye bağlanma puanları erkeklerin puanlarından daha yüksek, hem de erkeklerde babaya bağlanma düzeyi kızların babaya bağlanma düzeyinden daha yüksek bulunmuştur. Bu bulgular Diener ve diğerlerinin (2007) aynı cinsiyete sahip ebeveyn ve çocuğun ortak yaşantı ve beklentiler aracılığıyla daha kolay bağ kurabildiği sayılıştısını destekler niteliktedir.

Ergen bireylerin ebeveyne bağlanma düzeyi aynı cinsiyete sahip ebeveyn için daha yüksek iken, cinsiyet fark etmeksizin ergenlerin hem anneye hem babaya bağlanma düzeyleri yaşam doyumuyla ilgilidir. Bu çalışmanın lise öğrencilerinde anne ve babaya bağlanmanın yaşam doyumu üzerindeki olumlu etkilerine dair bulguları, hem yurt dışından elde edilen geçmiş çalışmalarla (örn., Jiang, Huebner ve Hills, 2013; Ma ve Huebner, 2008) hem de ülkemizde bağlanmanın yaşam doyumu (Özdemir ve Koruklu, 2013) ve öznel iyi oluş (Akbağ ve Ümmet, 2018) ile ilişkilerini ortaya koyan çalışmalarla uyumludur. Ayrıca, bağlanma ile yaşam doyumuyla yakından ilişkili olan benlik saygısı arasındaki olumlu ve yalnızlık ve kaygı arasındaki olumsuz (Kaya, 2017; Sümer ve Anafarta Şendağ, 2009) ilişkileri gösteren çalışmaların bulgularına dolaylı destek sağlayıcı niteliktedir. Bu çalışmanın ergenlerde anne ve babaya bağlanmanın yaşam doyumu üzerindeki olumlu etkilerine dair bulguları, alan yazında çocuğun psiko-sosyal gelişim ve sağlığında annenin yanı sıra, babanın olumlu ve destekleyici rolüne ilişkin artan farkındalığının önemini Türk kültürü için de bir kez daha ortaya koymaktadır. Bu çalışmanın alan yazına önemli bir katkısı, hem anne, hem babaya bağlanmanın aynı örneklem ile başarı yönelimleri ile ilişkisini ayrı ayrı analiz etmesidir. Sonuçlar, anne ve babaya bağlanmanın yaşam doyumuna doğrudan etkileri yanında başarı yönelimleri üzerinden dolaylı etkilere de sahip olduğunu göstermektedir. Başarı yönelimleri daha önceki çalışmalarda yaşam doyumuyla ilişkili bulunmuştur (Özgüngör, Oral ve Karababa, 2015; Travers, Bohnert ve Randall, 2013). Eldeki çalışma ebeveyne bağlanmanın yaşam doyumuyla ilintili olan başarı yönelimlerinin benimsenmesinde rol oynayarak da yaşam doyumuna katkıda bulunduğunu ortaya koymaktadır. Anneye bağlanma hem kaçınma yönelimi hem öğrenme yönelimiyle ilişkiliyken, kaçınma yönelimiyle ilişkilerinin manidarlık düzeyi daha belirgindir. Öte yandan, babaya bağlanma başarı yönelimlerinden sadece öğrenme yönelimiyle ilişkilidir. Kazura (2000), babayla ilişkilerin oyun üzerine kurulu ve bağımsızlığı teşvik edici nitelikte olduğunu, anneye ilişkilerin ise sosyal etkileşimi kolaylaştırıcı nitelikte olduğunu belirtmiştir. Grossmann ve diğerleri, (2002) babanın daha çok oyun ve keşif davranışlarını destekleyici olduğunu, annenin ise tehlike anında başvurulacak güven kaynağı olduğunu savunmaktadır. Bu

çalışmanın bulguları, Kazura ve Grossmann ve arkadaşlarının çalışmalarını desteklemekte ve her iki ebeveynle de kurulan sağlıklı ilişkilerin önemli olmasına rağmen, babaya bağlanmanın anneye bağlanmanın sağladığı avantajlara ek destekleyici işlevlerinin olabileceği sayılığını güçlendirmektedir. Öğrenme yönelimi göreve ilişkin içsel bir merak ve güdülenmeyi içerir ve başkalarının olumsuz değerlendirme ya da başarısız olma riskinin söz konusu olduğu durumlarda bile zorlayıcı görevleri tercih etme davranışıyla olumlu, başarısızlıktan kaçınma davranışlarıyla ise olumsuz yönde ilişkilendirilir (Elliot ve Church, 1997). Sideridis ve Kafetsios (2008) güvenli bağlanmanın başarısızlık korkusu ile olumsuz yönde ilişkili olduğunu ve bu ilişkinin babayla bağlanma için daha güçlü olduğunu belirtmiştir. Bacro (2011) babaya bağlanmanın öğrenme yönelimiyle güçlü ilişkilere sahip olan akademik öz saygıyla ilişkili olduğunu bulmuştur. Bu bulgular, babayla kurulan sağlıklı bağlanma ilişkilerinin çocuğun çevresiyle olan ilişkisinde daha güvenli bir şekilde, diğerlerinin kendi performansına ilişkin eleştirilerine dair kaygılardan bağımsız hareket edebilmesini ve öğrenmeyi kolaylaştıracak riskleri göze alabilmesini mümkün kılarak akademik alanda da kişisel gelişimi destekleyen içsel motivasyona olanak sağladığının göstergesi olarak yorumlanabilir. Akademik motivasyon üzerindeki bu tür olumlu etkiler öz bilinç ve diğerleri tarafından değerlendirme kaygılarının gelişimsel olarak yoğun olduğu (Elkind, 1967) ve başarı ve yetkinliğe ilişkin alanlar da dahil, ben tasarımına ilişkin algıların diğerleriyle kıyaslama sonucu şekillendiği (Byrne, 1988) ergenlik döneminde özellikle önemlidir. Babaya bağlanma öğrenme yöneliminin önemli bir yordayıcısı iken, anneye bağlanma öğrenme yönelimiyle ilişkisi yanı sıra bireylerin daha çok kendini akademik olarak risk altında hissettiklerinde benimseme eğiliminde oldukları kaçınma yönelimiyle de ters orantılıdır. Bu çalışmanın, babaya bağlanmanın sadece öğrenme yönelimiyle ilişkiliyken anneye bağlanmanın öğrenme yöneliminin yanı sıra kaçınma yönelimiyle de yakından ilişkili olduğu şeklindeki bulguları, Jacobsen ve Hoffman'ın (1997) bağlanmanın okulda kendini güvenli hissetme ve akademik başarıyla ilişkilerini ortaya koyan çalışması ve Diener ve diğerlerinin (2007) özellikle anneye bağlanmanın akademik yetkinlik duygusuyla ilişkili olduğu ve öğretmen değerlendirmelerine göre akademik yetkinliği anneye bağlanmanın yordadığına ilişkin bulgularıyla da uyumludur. Bartholomew (1990) güvenli bağlanmadan yoksun bireylerde kişiler arası güvensizlik duygusuna dayalı içsel model sonucu reddedilme korkusunun ve bu deneyimlere karşı kendini korumaya yönelik kaçınmacı davranışların yoğun olduğunu belirtmektedir. Bu çalışmanın bulguları da birincil bakıcı olan anneye kurulan sağlıklı bağlanma ilişkisinden yoksun öğrencilerin diğerleri tarafından onaylanmaya karşı aşırı duyarlılık geliştirdiklerini ve bu duyarlılığın bir parçası olarak akademik yaşamda da diğerlerinin gözünde yetersiz görünmekten kaçınma davranışlarını sergilediklerini göstermektedir.

Eldeki çalışmanın bulguları, bağlanma ile başarı yönelimleri arasındaki ilişkileri ele alan sınırlı sayıdaki çalışmadan biri olan Maltais, Duchesne, Ratelle ve Feng'in (2015), ilkokulun son sınıfında anneye güvenli bağlanmanın ortaokulun ilk yılında öğrenme yönelimiyle ilişkisini ve bu ilişkide akademik yeterlilik algısının aracı rolünü ortaya koyan çalışmasıyla da uyumludur. Ayrıca, Maltais ve arkadaşlarının çalışmasında anneye bağlanma öğrenme yönelimiyle olumlu yönde, kaçınma yönelimiyle ters yönde ilişkili, eldeki çalışmada olduğu gibi performans yaklaşma yönelimiyle ilişkisiz bulunmuştur. Eldeki çalışma, Maltais ve arkadaşlarının çalışmalarında test edilen anneye bağlanma ile başarı yönelimleri arasındaki ilişkileri babaya bağlanmayı da dâhil ederek ele almış ve daha geleneksel aile yapılarına sahip Türk kültürü için de babanın çocuğun akademik gelişimdeki yerini ortaya koyarak alana katkıda bulunmuştur. Öte yandan, çalışmanın bulguları bağlanma ile başarı yönelimleri arasında herhangi bir ilişki bulamayan Bal ve Baruss'ın (2011) çalışması ile tezdır. Bu çelişkinin olası bir nedeni bu iki çalışmada yer alan katılımcıların gelişim düzeylerindeki farklılıklar olabilir. Eldeki çalışma lise öğrencileri ile yürütülmüşken, Bal ve Baruss'ın çalışması üniversite öğrencileri ile yürütülmüştür. Üniversite öğrencileri hem gelişimsel statüleri gereği, hem de üniversiteye girmeyi başarmış ayrıcalıklı öğrenciler olmaları sebebi ile üst düzey strateji ve öz-düzenleme becerilerine daha fazla sahip olabilir ve kişisel kaynaklarla ilgili problemlerin olumsuz etkilerinden daha az etkileniyor olabilir ya da farklılıklar örnekleme özgü ve/veya kültürel özelliklere dayalı olabilir. Ancak Maltais ve arkadaşlarının ergenlerle yaptığı çalışmanın eldeki çalışmaya paralel bulguları örneklemin gelişim özelliklerine dayalı farklılığın daha geçerli olduğu sayılığını güçlendirmektedir. Gelecek çalışmalar bu konuya ışık tutabilir.

Bu çalışmanın bulguları, ülkemiz ergenleri için anneye ve babaya bağlanmanın hem benzer etkilere sahip olduğunu, hem de tamamlayıcı işlevlere sahip olduğunu ve ergenlerde güdülenmenin değerlendirilmesinde her iki ebeveynin tamamlayıcı rollerinin göz önünde bulundurulması gerektiğini vurgulamaktadır. Eldeki bulgular gelişim sürecinde, anneye kurulan sağlıklı bağlanma aracılığıyla kaçınma davranışlarının olumsuz etkilerinden korunan çocuğun risk alabilme ve eğlenmeye yönelik babanın sunduğu ek modeller aracılığıyla merak ve öğrenme ihtiyaçlarının kazanımına destek sağlandığına işaret etmektedir. Gelecekteki çalışmalar bu ilişkinin doğası ve ilintili mekanizmaları belirleme açısından yararlı olacaktır. Özellikle boylamsal çalışmalar eldeki çalışmanın korelasyona dayalı sınırlılıklarından bağımsız olarak bu ilişkinin gelişimi konusunda bilgi sağlaması açısından gerekli görülmektedir.

Bu bulgular, araştırmacıların ötesinde, ebeveynlere de önemli mesajlar sunmaktadır. Ülkemizde babalar genellikle disiplin sorunlarında otorite olarak çözüm sağlayıcı bir ebeveyn rolü üstlenmektedir ve ergen motivasyonuna ilişkin problemler bu otorite imajı üzerinden çözülmeye çalışılmaktadır. Bu çalışmanın bulguları ise baba ile ergen arasında kurulan sağlıklı psikolojik bir bağın içsel motivasyonun önemli bir kaynağı olan ve otoriter ebeveyn tutumlarıyla olumsuz ilişkiye sahip öğrenme yönelimini (Kösterelioğlu, 2018) teşvik ettiği yönündedir.

Bu çalışmada hem anne ve babaya bağlanmanın, hem de başarı yönelimlerinin yaşam doyumuyla ilişkileri anlamlıdır, ancak, bu değişkenlerin açıkladığı toplam varyans sadece yüzde otuz civarındadır. Yaşam doyumunu genel olarak yaşam kalitesinin yeterliliğine ilişkin algı olduğundan bireyin kişisel kaynakları ve özelliklerinin yanı sıra yaşam kalitesine etki eden daha makro düzeydeki ekonomik, kültürel ve sosyal olanak ve sınırlılıklara da bağlıdır. Suldo, Frank, Chappel, Albers ve Bateman'ın (2014) Amerikalı lise öğrencilerinde yaşam doyumlarını etkileyen faktörlerin ne olduğunu araştırdıkları çalışmalarında, katılımcıların yarısının gelecekteki ekonomik kaygıları da içeren stres kaynaklarından bahsettikleri görülmektedir. Erol ve Kaba (2018) üniversite öğrencilerinin yaşam doyumlarını yordayan faktörler arasında algılanan ekonomik durum ve yerleşim bölgesinin yer aldığını bildirmişlerdir. Bununla birlikte, öğrenci yaşam doyumunu belirleyen en önemli değişkenlerden biri akademik başarıdır (Çivitci, 2009; Gilman ve Huebner, 2006; Sunbas ve Sezer, 2017). Başarı yönelimleri ya da ebeveynlere bağlanma gibi akademik güdülenme kaynakları sınav sisteminden dolayı başarı puanlarına ya da 'başarıyımlı' algısına çevrilmediği müddetçe yaşam doyumunu üzerindeki belirleyici etkisini yitiriyor olabilir. Farklı lise türlerindeki öğrenciler açısından bağlanma ile akademik güdülenme arasındaki ilişkileri inceleyen çalışmalar bu konuya ışık tutabilir.

Bu çalışmanın alana katkıları yanında sahip olduğu sınırlılıkları da mevcuttur. Örneklem sayısı ve kapsam sınırlılığı araştırmanın zayıf noktaları arasında yer almaktadır. Ayrıca, Doğan'ın (2017) çalışması anne ve babaya bağlanma düzeyinin bölgelere göre değiştiğini göstermektedir. Bölgelerin kendine özgü farklılıkları çerçevesinde babanın temel görevinin evin para ihtiyacını karşılaması olarak algılandığı geleneksel aile yapısı ile babanın disiplin kaynağı bir otorite nesnesi olarak görüldüğü, anne babanın çalıştığı, anne ve babanın çalıştığı ve çocuk bakımında eşit roller aldığı farklı aile yapılarında anne ve babaya bağlanmanın etkilerinin de değişmesi beklenir ancak bu çalışmada aile yapıları ele alınmamıştır. Benzer şekilde, anne ve babaya bağlanma örüntülerindeki değişimlerin (sadece anneye güvenli bağlanma, her iki ebeveyne de güvenli bağlanma ya da güvensiz bağlanma gibi) etkilerinin aynı bağlamda farklı gelişim düzeyindeki bireyler için incelendiği çalışmalar yararlı olacaktır. Gelecekte araştırılması gereken sorular arasında babaya güvenli bağlanamamanın negatif etkilerini anneye güvenli bağlanamamanın (ya da tam tersi) telafi edip edemeyeceği ve bu etkilerin cinsiyet ve gelişim dönemlerinin kendine özgü ihtiyaçları çerçevesinde değişip değişmeyeceği soruları yer almaktadır.

Bu çalışmanın bir diğer sınırlılığı ilişkisel ve tek ölçüme dayalı olmasıdır. Boylamsal veriler aracılığı ile yapılacak analizler bireysel değişimlerin olası etkileri konusunda daha güvenilir sonuçlara ulaşmayı sağlayacaktır. Ülkemizde, baba ile ilişkilerin ergenler üzerindeki etkilerine yönelik araştırmalar henüz ilk yıllarını yaşamaktadır ve bu çalışmalar genellikle yaşam doyumunu üzerine odaklanmaktadır. Oysa babaların çocuk gelişimi üzerindeki etkilerine dair öncü çalışmalarıyla ünlü Lamb (1975) babanın önemli bir rolünün çocuğa dünyanın kapılarını aralamak olduğunu

belirtmektedir. Bu çerçevede, anne ve babaya bağlanma ve yakınlık düzeyi gibi değişkenlerin çocuğun gelişimi üzerindeki farklılaşmış olası etkileri başarılı bir toplum için önemli olan özellikle liderlik ve problem çözme gibi alanlarda daha belirgin olabilir. Popper ve Amit (2009) liderlik için gerekli ön koşullar arasında öz yeterlik, yeniliğe açıklık ve risk alabilme davranışları bulunduğunu belirtmektedir. Bu çerçevede bu çalışmada öğrenme yönelimiyle olumlu yönde ilişkili bulunan babaya sağlıklı bağlanma, sağladığı güven duygusu aracılığıyla anneye bağlanmanın yanı sıra ya da ötesinde bu tür davranışların gelişiminde olumlu etkilere sahip olabilir. Nitekim alan yazında bağlanma ile liderlik davranışları arasında ilişkileri ortaya koyan bazı çalışmalar yer almakta (örn., Berson, Dan ve Yammarino (2006) ancak bu çalışmalar anne ve babaya bağlanmanın etkilerini ayırtmamaktadır. Benzer şekilde, babaya bağlanmanın olumlu etkileri özellikle riskli davranışların olumsuz etkilerine daha hassas olan ergenler için (Steinberg, 2008) akran baskısı sonucu oluşan riskli davranışlara karşı koruyucu özellikleri aracılığıyla da akademik başarıya destek verici olabilir.

Bu çalışmanın bulguları okullarda öğrencilerin akademik başarı ve motivasyonlarını desteklemeye yönelik olarak geliştirilen önleyici rehberlik hizmetleri kapsamında babanın rolünün de dikkate alınması gerektiğini ortaya koymaktadır. Bu yüzden bu çalışmanın ülkemizde yürütülecek olan ergenlerde akademik motivasyon ve ilgili konulara yönelik çalışmalarda babanın disipline edici katı rolünün yerine çocukların hayatın eğlenceli ve risk almaya izin veren alanlarında gelişimi destekleyici rolünü ve ilgili mekanizmaları ortaya çıkaracak çalışmalara ivme kazandırması ve geliştirilecek psiko-eğitim programlarında yol gösterici olması umut edilmektedir.

Özetle, bu çalışma ergenlerin yaşam doyumu ve başarı yönelimlerinin şekillendirilmesinde her iki ebeveyn de önemliyken, kaçınma yöneliminin gelişimine karşı anneyle kurulan sağlıklı bağın koruyucu etkisinin, öğrenmeye yönelik akademik güdülenmenin gelişimi açısından ise hem anneyle, hem babayla kurulan sağlıklı bağlanma ilişkilerinin önemine vurgu yapmakta ve babaların ergenlerin ruhsal sağlığındaki artan öneminin ve disiplin sembolü yerine destekleyici ve hayata neşe katan ebeveyn rolünün vurgulanmasının çocuğun gelişiminde daha yararlı olacağını ima etmektedir.

Kaynakça

- Ainsworth, M. D. S., Blehar, M. C., Waters, E. ve Wall, S. (1978). *Patterns of attachment: A psychological study of the strange situation*. New Jersey: Lawrence Erlbaum.
- Akbağ, M. ve Ümmet, D. (2018). Ana-babaya bağlanma ile öznel iyi oluş arasındaki ilişkide temel psikolojik ihtiyaçların doyumunun aracı rolü. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 8(50), 59-85.
- Akın, A. ve Çetin, B. (2007). Başarı yönelimleri ölçeği, geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Eğitim Araştırmaları*, 26, 1-12.
- Albert, M. A. ve Dahling, J. J. (2016). Learning goal orientation and locus of control interact to predict academic self-concept and academic performance in college students. *Personality and Individual Differences*, 97, 245-248.
- Amato, P. (1994). Father-child relations, mother-child relations, and offspring psychological well-being in early adulthood. *Journal of Marriage and Family*, 56(4), 1031-1042. doi:10.2307/353611
- Arbona, C. ve Power, T. G. (2003). Parental attachment, self-esteem, and antisocial behaviors among African American, European American, and Mexican American adolescents. *Journal of Counseling Psychology*, 50(1), 40-51.
- Armsden, G. C. ve Greenberg, M. T. (1987). The inventory of parent and peer attachment: Relationships to well-being in adolescence. *Journal of Youth and Adolescence*, 16(5), 427-454.
- Armsden, G. C., McCauley, E., Greenberg, M. T., Burke, P. M. ve Mitchell, J. R. (1990). Parent and peer attachment in early adolescent depression. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 18(6), 683-697. doi:10.1007/BF01342754
- Bacro, F. (2011). Perceived attachment security to father, academic self-concept and school performance in language mastery. *Journal of Child and Family Studies*, 21, 992-1002. doi:10.1007/s10826-011-9561-1
- Bal, M. ve Baruss, I. (2011). Perceived parental attachment and achievement motivation. *Psychological Reports*, 109(3), 940-948.
- Bartholomew, K. (1990). Avoidance of intimacy: An attachment perspective. *Journal of Social Personal Relationships*, 7(2), 147-178.
- Bartholomew, K. ve Horowitz, L. M. (1991). Attachment styles among young adults: A test of a four-category model. *Journal of Personality and Social Psychology*, 61, 226-244. doi:10.1037/0022-3514.61.2.226
- Berson, Y., Dan, O. ve Yammarino, F. J. (2006). Attachment style and individual differences in leadership perceptions and emergence. *The Journal of Social Psychology*, 146(2), 165-182. doi:10.3200/SOCP.146.2.165-182
- Bilgin, M. ve Akkapulu, E. (2007). Some variables predicting social self-efficacy expectation. *Social Behavior and Personality: An international Journal*, 35, 777-788. doi:10.2224/sbp.2007.35.6.777
- Bong, M. (2009). Age-related differences in achievement goal differentiation. *Journal of Educational Psychology*, 101(4), 879-896. doi:10.1037/a0015945
- Bowlby, J. (1969). *Attachment. Vol. 1: Attachment and loss*. New York: Basic Books.
- Bowlby J. (1988). *A secure base. Parent-child attachment and healthy human development*. ABD: Basic Books.
- Buist, K. L., Deković, M., Meeus, W. ve van Aken, A. G. (2002). Developmental patterns in adolescent attachment to mother, father and sibling. *Journal of Youth and Adolescence*, 31(3), 167-176. doi:10.1023/A:1015074701280
- Byrne, B. M. (1988). Adolescent self-concept, ability grouping, and social comparison: Reexamining academic track differences in high school. *Youth & Society*, 20(1), 46-67. doi:10.1177/0044118X88020001003

- Byrne, B. M. (2010). *Structural equation modeling with AMOS: Basic concepts, applications, and programming*. New York: Routledge.
- Çivitci, A. (2009). İlköğretim öğrencilerinde yaşam doyumu: Bazı kişisel ve ailesel özelliklerin rolü. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, XXII(1), 29-52.
- Çokluk, Ö., Şekercioğlu, G. ve Büyüköztürk, Ş. (2010). *Sosyal bilimler için çok değişkenli istatistik*. Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Deemer, E. D., Carter, A. P. ve Lobrano, M. T. (2010). Extending the 2x2 achievement goal framework: Development of a measure of scientific achievement goals. *Journal of Career Assessment*, 18(4), 376-392. doi:10.1177/1069072710374575
- Diener, E. (1984). Subjective well-being. *Psychological Bulletin*, 95(3), 542-575.
- Diener, E., Emmons, R. A., Larsen, R. J. ve Griffin, S. (1985). The satisfaction with life scale. *Journal of Personality Assessment*, 49, 71-75.
- Diener, M. L., Isabella, R. A., Behunin, M. G. ve Wong, M. S. (2007). Attachment to mothers and fathers during middle childhood: Associations with child gender, grade, and competence. *Social Development*, 17, 84-101. doi:10.1111/j.1467-9507.2007.00416.x
- Doğan, T. (2017). Ergenlerde ana-babaya bağlanma: Türkiye profili. *Psikiyatride Guncel Yaklasimler*, 8(4), 406-419. doi:10.18863/pgy.253446
- Dweck, C. S. (1986). Motivational processes affecting learning. *American Psychologist*, 41(10), 1040-1048. doi:10.1037/0003-066X.41.10.1040
- Dweck, C. S. ve Leggett, E. L. A (1988). Social-cognitive approach to motivation and personality. *Psychological Review*, 95(2), 256-273.
- Elkind, D. (1967). Egocentrism in adolescence. *Child Development*, 38(4), 1025-1034. doi:10.2307/1127100
- Elliot, A. J. ve Church, M. A. (1997). A hierarchical model of approach and avoidance achievement motivation. *Journal of Personality and Social Psychology*, 72, 218-232.
- Elliot, A. J., ve Harackiewicz, J. M. (1996). Approach and avoidance achievement goals and intrinsic motivation: A mediational analysis. *Journal of Personality and Social Psychology*, 70(3), 968-980.
- Elliot, A. J. ve McGregor, H. A. (2001). A 2*2 Achievement goal framework. *Journal of Personality and Social Psychology*, 80(3), 50-519.
- Elliott, E. S. ve Dweck, C. S. (1988). Goals: An approach to motivation and achievement. *Journal of Personality and Social Psychology*, 54(1), 5-12. doi:10.1037/0022-3514.54.1.5
- Erol, M. ve Kaba, İ. (2018). Ergenlerin yaşam doyumlarının incelenmesi. *Journal of Social and Humanities Sciences Research*, 5(16), 52-63.
- Erözkan, A. (2004). Lise öğrencilerinin bağlanma stilleri ve yalnızlık düzeylerinin bazı değişkenlere göre incelenmesi. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 4(2), 155-175.
- Forbes, G. B. ve Adams-Curtis, L. E. (2000). Gender role typing and attachment to parents and peers. *The Journal of Social Psychology*, 140(2), 258-260.
- Freeman, H. ve Brown, B. (2001). Primary attachment to parents and peers during adolescence: Differences by attachment style. *Journal of Youth and Adolescence*, 30, 653-674.
- Gilman, R. ve Huebner, E. S. (2006). Characteristics of adolescents who report very high life satisfaction. *Journal of Youth and Adolescence*, 35, 293-301. doi:10.1007/s10964-006-9036-7
- Grant, H. ve Dweck, C. S. (2003). Clarifying achievement goals and their impact. *Journal of Personality and Social Psychology*, 85(3), 541-553.
- Grossmann, K., Grossmann, K. E., Fremmer-Bombik, E., Kindler, H., Scheuerer-Englisch, H. ve Zimmermann, P. (2002). The uniqueness of the child-father attachment relationship: Fathers' sensitive and challenging play as a pivotal variable in a 16-year longitudinal study. *Social Development*, 11(3), 307-331. doi:10.1111/1467-9507.00202

- Günaydın, G., Selçuk, E., Sümer, N. ve Uysal, A. (2005). Ebeveyn ve arkadaşlara bağlanma envanteri kısa formunun psikometrik açıdan değerlendirilmesi. *Türk Psikoloji Yazıları*, 8(16), 13-23.
- Hayes, A. F. (2009). Beyond Baron and Kenny: Statistical mediation analysis in the new millennium. *Communication Monographs*, 76(4), 408-420. doi:10.1080/03637750903310360
- Hazan, C. ve Shaver, P. (1987). Romantic love conceptualized as an attachment process. *Journal of Personality and Social Psychology*, 52(3), 511-524. doi:10.1037/0022-3514.52.3.511
- Howes, C. ve Spieker, S. J. (2008). Attachment relationships in the context of multiple caregivers. J. Cassidy ve P. R. Shaver (Ed.), *Handbook of attachment* içinde (2. bs., s. 317-332). New York: Guilford.
- Huang, C. (2011). Achievement goals and achievement emotions: A meta analysis. *Educational Psychology Review*, 23(3), 359-388.
- Jacobsen, T. ve Hoffman, V. (1997). Children's attachment representations: Longitudinal relations to school behavior and academic competency in middle childhood and adolescence. *Developmental Psychology*, 33(4), 703-710.
- Jiang, X., Huebner, E. S. ve Hills, K. J. (2013). Parent attachment and early adolescents' life satisfaction: The mediating effect of hope. *Psychology in the Schools*, 50(4), 340-352.
- Kapçı, G. E. ve Küçüker, S. (2006). Ana babaya bağlanma ölçeği: Türk üniversite öğrencilerinde psikometrik özelliklerinin değerlendirilmesi. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 17(4), 286-295.
- Karabenick, S. A. (2004). Perceived achievement goal structure and college student help seeking. *Journal of Educational Psychology*, 96(3), 569-581. doi:10.1037/0022-0663.96.3.569
- Kaya, Ş. (2017). *Ergenlerde ana-babaya bağlanma örüntüsünün benlik saygısı ve yalnızlık ile ilişkisi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Kazura, K. (2000). Fathers' qualitative and quantitative involvement: An investigation of attachment, play, and social interactions. *The Journal of Men's Studies*, 9(1), 41-57. doi:10.3149/jms.0901.41
- Kerns, K. A., Klepac, L. ve Cole, A. (1996). Peer relationships and preadolescents' perceptions of security in the child-mother relationship. *Developmental Psychology*, 32(3), 457-466.
- Köker, S. (1991). *A comparison of levels of satisfaction with life in normal and troubled adolescents* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Kösterelioğlu, İ. (2018). Effects of parenting style on students' achievement goal orientation: A study on high school students. *Educational Policy Analysis and Strategic Research*, 13(4), 91-107. doi:10.29329/epasr.2018.178.5
- Kuzucu, Y. (2011). Değişen babalık rolü ve çocuk gelişimine etkisi. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 4(35), 79-91.
- Lamb, M. E. (1975). Fathers: Forgotten contributors to child development. *Human Development*, 18(4), 245-266.
- Larose, S., Bernier, A. ve Tarabulsy, G. (2005). Attachment state of mind, learning dispositions, and academic performance during the college transition. *Developmental Psychology*, 41(1), 281-289.
- Linnenbrink-Garcia, L., Middleton, M. J., Ciani, K. D., Easter, M. A., O'Keefe, P. A. ve Zusho, A. (2012). The strength of the relation between performance-approach and performance-avoidance goal orientations: Theoretical, methodological, and instructional implications. *Educational Psychologist*, 47(4), 281-301. doi:10.1080/00461520.2012.722515
- Ma, C. Q. ve Huebner, E. S. (2008). Attachment relationships and adolescents' life satisfaction: Some relationships matter more to girls than boys. *Psychology in the Schools*, 45(2), 177-190.
- MacKay, T., Reynolds, S. ve Kearney, M. (2010). From attachment to attainment: The impact of nurture groups on academic achievement. *Educational and Child Psychology*, 27(3), 100-110.

- Maltais, C., Duchesne, S., Ratelle, C. F. ve Feng, B. (2015). Attachment to the mother and achievement goal orientations at the beginning of middle school: The mediating role of academic competence and anxiety. *Learning and Individual Differences*, 39, 39-48. doi:10.1016/j.lindif.2015.03.006
- Mattanah, J. F., Lopez, F. G. ve Govern, J. M. (2011). The contributions of parental attachment bonds to college student development and adjustment: A meta-analytic review. *Journal of Counseling Psychology*, 58(4), 565-596.
- Midgley, C., Kaplan, A., Middleton, M., Maehr, M. L., Urdan, T., Anderman, L. H. ... ve Roeser, R. (1998). The development and validation of scales assessing students' achievement goal orientations. *Contemporary Educational Psychology*, 23(2), 113-131.
- O'Connor, E. ve McCartney, K. (2007). Attachment and cognitive skills: An investigation of mediating mechanisms. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 28(5), 458-476.
- Özdemir, Y. ve Koruklu, N. (2013). İlk ergenlikte ana-babaya bağlanma, okula bağlanma ve yaşam doyumu. *İlköğretim Online*, 12(3), 836-848.
- Özgüngör, S., Oral, T. ve Karababa, A. (2015). Ergenlerde başarı amaç yönelimleri, cinsiyet ve öğrenim görülen sınıf düzeyinin yaşam doyumunu yordama gücü. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 28(1), 75-95. doi:10.19171/uuefd.82335
- Paterson, J., Pryor, J. ve Field, J. (1995). Adolescent attachment to parents and friends in relation to aspects of self-esteem. *Journal of Youth and Adolescence*, 24, 365-376.
- Popper, M. ve Amit, K. (2009). Influence of attachment style on major psychological capacities to lead. *Journal of Genetic Psychology*, 170(3), 244-267. doi:10.1080/00221320903218307
- Preacher, K. J. ve Hayes, A. F. (2004). SPSS and SAS procedures for estimating indirect effects in simple mediation models. *Behavior research methods. Instruments & Computers*, 36(4), 717-731. doi:10.3758/BF03206553
- Raja, S. N., McGee, R. ve Stanton, W. R. (1992). Perceived attachments to parents and peers and psychological well-being in adolescence. *Journal of Youth and Adolescence*, 21(4), 471-485. doi:10.1007/BF01537898
- Ryan, R. ve Lynch, J. H. (1989). Emotional autonomy versus detachment: Revisiting the vicissitudes of adolescence and young adulthood. *Child Development*, 60(2), 340-356. doi:10.2307/1130981
- Sideridis, G. D. ve Kafetsios, K. (2008). Parental bonding, fear of failure and stress during class presentations. *International Journal of Behavioral Development*, 32(2), 119-130. doi:10.1177/0165025407087210
- Sosik, J. J., Chun, J. U. ve Koul, R. (2017). Relationships between psychological well being of thai college students, goal orientations, and gender. *Psychology in the Schools*, 54(7), 703-717. doi:10.1002/pits.22024
- Sroufe, L. A. (2005). Attachment and development: A prospective, longitudinal study from birth to adulthood. *Attachment & Human Development*, 7, 349-367. doi:10.1080/14616730500365928
- Steinberg, L. (2008). A social neuroscience perspective on adolescent risk-taking. *Developmental Review*, 28, 78-106.
- Suldo, S. M., Frank, M., Chappel, A., Albers, M. ve Bateman, L. (2014). American high school students' perceptions of determinants of life satisfaction. *Social Indicators Research*, 118(2), 485-514. doi:10.1007/s11205-013-0436-2
- Sunbas, E. ve Sezer, Ö. (2017). Ortaokul öğrencilerinde anne babaya bağlanmanın incelenmesi. *Ege Eğitim Dergisi*, 18(1), 288-310.
- Sümer, N. ve Anafarta Şendağ, M. (2009). Orta çocukluk döneminde ebeveynlere bağlanma, benlik algısı ve kaygı. *Türk Psikoloji Dergisi*, 24(63), 86-101.

- Travers, L. V., Bohnert, A. M. ve Randall, E. T. (2013). Adolescent adjustment in affluent communities: The role of motivational climate and goal orientation. *Journal of Adolescence*, 36(2), 423-428. doi:10.1016/j.adolescence.2012.11.009
- Tuominen-Soini, H., Salmela-Aro, K. ve Niemivirta, M. (2012). Achievement goal orientations and academic well-being across the transition to upper secondary education. *Learning and Individual Differences*, 22(3), 290-305. doi:10.1016/j.lindif.2012.01.002
- Uytun, M. Ç., Öztop, D. B. ve Eşel, E. (2013). Ergenlik ve erişkinlikte bağlanma davranışının değerlendirilmesi. *Düşünen Adam Dergisi*, 26(2), 177-189.
- Ünal, F. ve Kök, E. (2015). The opinions of parents who have children between the ages of 0-6 about fatherhood role. *International Journal of Social Sciences and Education Research*, 1(4), 1142-1153. doi:10.24289/ijsser.279124
- Van Wei, F., Ter Bogt, T. ve Raaijmakers, Q. (2002). Changes in the parental bond and the well-being of adolescents and young adults. *Adolescence*, 37, 317-333.
- West, K. K., Mathews, B. L. ve Kerns, K. A. (2013). Mother-child attachment and cognitive performance in middle childhood: An examination of mediating mechanisms. *Early Childhood Research Quarterly*, 28, 259-270. doi:10.1016/j.ecresq.2012.07.005
- Williams, E. ve Radin, N. (1993). Paternal involvement, maternal employment, and adolescents' academic achievement: An 11-year follow-up. *American Journal of Orthopsychiatry*, 63(2), 306-312. doi:10.1037/h0079415
- Williams, S. K. ve Kelly, F. D. (2005). Relationships among involvement, attachment, and behavioral problems in adolescence: Examining father's influence. *Journal of Early Adolescence*, 25, 168-196. doi:10.1177/0272431604274178
- Wolters, C. A. (2004). Advancing achievement goal theory: Using goal structures and goal orientations to predict students' motivation, cognition, and achievement. *Journal of Educational Psychology*, 96, 236-250. doi:10.1037/0022-0663.96.2.236
- Yıldırım, E. (2009). Toplumsal değişme sürecinde aile. K. Canatan (Ed.), *Aile sosyolojisi içinde* (s. 149-171). İstanbul: Açılım Kitap.